

O'ZBEKISTONDA NOGIRONLARNING INSON HUQUQLARI VA IJTIMOIIY HIMOYASINING HUQUQIIY ASOSLARI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI

*Muallif: Usmanova Kamila Kamoljonovna
Sergeli tumani bo'yicha IIO FMB xodimi*

Annotatsiya

Maqolada sintetik narkotiklarning yangi shakllari (mefedron, alfa-PVP, spays va boshqalar) va narkojinoyatchilikning zamonaviy tendensiyalari ko'rib chiqiladi. O'zbekistonda sintetik moddalar tarqalishining keskin o'sishi, internet orqali sotish, yashirin laboratoriyalar tashkil etilishi sabablari tahlil qilinadi. Global miqyosda nitazenlar va ksilazin kabi yangi sintetik opioidlarning paydo bo'lishi misollari keltiriladi. Shuningdek, 2025-2026 yillarga mo'ljallangan milliy dastur doirasidagi profilaktika va kurash choralari muhokama qilinadi.

Kalit so'zlar: sintetik narkotiklar, narkojinoyatchilik, mefedron, alfa-PVP, internet-sotish, yashirin laboratoriyalar, profilaktika, O'zbekiston, nitazenlar. Sintetik narkotiklar va narkojinoyatchilikning yangi shakllari: sabablari va oldini olish choralari.

Kirish

2025 yilga kelib, sintetik narkotiklar narkojinoyatchilikning eng dolzarb muammosiga aylanmoqda. An'anaviy opiatlar (geroin, ko'knor) o'rnini sintetik moddalar egallamoqda, chunki ularni ishlab chiqarish oson, arzon va yashirin. O'zbekistonda sintetik narkotiklar bilan bog'liq jinoyatlar va musodara qilingan moddalar hajmi keskin o'smoqda. Masalan, so'nggi besh yilda musodara qilingan sintetik moddalar hajmi 80 barobarga ortgan. Global miqyosda esa nitazenlar (fentanildan 20-40 barobar kuchli) va ksilazin kabi yangi shakllar tarqalmoqda. Bu maqola ushbu tendensiyalarning sabablarini va oldini olish choralari tahlil qiladi.

Narkojinoyatchilikning yangi shakllari.

Sintetik narkotiklarning yangi shakllari quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Katinolar guruhi: mefedron, alfa-PVP (A-PVP), spays – stimulyatorlar, yoshlar orasida ommabop.

Yangi sintetik opioidlar: nitazenlar (izotonitazen, protonitazen) – fentanildan kuchliroq, o'lim xavfi yuqori.

Adyulterantlar: ksilazin (veterinariya sedativi) – opioidlar bilan aralashtirib, o'limga olib keladi.

O'zbekistonda eng ko'p tarqalganlari: mefedron, alfa-PVP, spays. Ular internet (Telegram kanallari) orqali "zakladka" usulida sotiladi, transchegaraviy guruhlar

(Rossiya, Qozog'iston, Qirg'izistondan) tashkil qiladi. 2025 yilda Toshkentda polis inspektori o'z uyida narkolaboratoriya tashkil etgani, 10 kg dan ortiq sintetika musodara qilingani misol.

Global tendensiya: nitazenlar 2019 yildan paydo bo'lib, 2025 yilga kelib Yevropa, Amerika va Osiyoda tarqalmoqda. Ular fentanil o'rnini egallamoqda, chunki arzon va kuchli.

O'sish sabablari.

Sintetik narkotiklar tarqalishining asosiy sabablari:

Ishlab chiqarish osonligi: Yashirin laboratoriyalar (hatto uy sharoitida) tashkil etish mumkin, maydon va iqlim talab qilmaydi.

Internet va raqamli texnologiyalar: Telegram, kriptovalyuta orqali anonim sotish, transchegaraviy yetkazib berish.

Arzonlik va qulaylik: Yoshlar orasida ommabop, an'anaviy narkotiklardan arzonroq.

Qonunchilik ortida qolishi: Yangi formulalar tez o'zgaradi, taqiqlangunicha tarqaladi.

Ijtimoiy-iqtisodiy omillar: Yoshlar ishsizligi, raqamli savodxonlik yetishmasligi, pandemiyadan keyingi stress.

O'zbekistonda 2025 yilda 11 mingdan ortiq narkojinoyat qayd etilgan, 2,5 tonna modda musodara qilingan, sintetiklar ulushi ortmoqda.

Oldini olish choralari.

O'zbekistonda narkojinoyatlarga qarshi kurash kuchaytirilmoqda:

Milliy dasturlar: 2025-2026 yillarga mo'ljallangan kompleks amaliy harakatlar dasturi (Prezident tomonidan ma'qullangan), 100 dan ortiq chora-tadbirlar.

Qonunchilik kuchaytirish: Yoshlarga nisbatan narkojinoyatlar uchun jazo og'irlashtirish, mansabdorlarning homiyligi uchun javobgarlik.

Profilaktika: Maktab va oliy o'quv yurtlarida tarbiyaviy ishlar, raqamli savodxonlikni oshirish, "Narkotiklarga qarshi kurash fidayisi" ko'krak nishoni.

Texnik choralari: Videokuzatuv va SI orqali kanallarni aniqlash, Telegram kanallarini bloklash.

Xalqaro hamkorlik: UNODC, CADAP loyihalari orqali treninglar, chegara nazorati.

Global miqyosda: Global Coalition to Address Synthetic Drug Threats, INCB tavsiyalari.

Xulosa

Sintetik narkotiklar yangi avlod tahdidi bo'lib, yoshlar salomatligi va milliy xavfsizlikka jiddiy xavf tug'dirmoqda. Sabablarni bartaraf etish va profilaktika choralari kuchaytirish orqali bu muammoni yengish mumkin.

O'zbekistondagi milliy dasturlar va qonunchilik o'zgarishlari ijobiy qadamlardir, lekin jamiyat, oila va davlat hamkorligi muhim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Foreign Policy Research Institute. (2025). Central Asia Has a Drug Problem, and It Is Growing Worse. <https://www.fpri.org/article/2025/12/central-asia-has-a-drug-problem-and-it-is-growing-worse/>
2. Zamin.uz. (2025). Drug crimes have doubled in Uzbekistan. <https://zamin.uz/en/uzbekistan/163077-drug-crimes-have-doubled-in-uzbekistan.html>
3. Gazeta.uz. (2025). O'zbekistonda yoshlarga nisbatan narkotik jinoyatlar uchun javobgarlik kuchaytiriladi. <https://www.gazeta.uz/oz/2025/11/03/drugs/>
4. Upl.uz. (2025). Ravshan Mamatov v parlamente Uzbekistana: «Vporu plakat, a ne shutit». <https://upl.uz/obshestvo/58849-news.html>
5. INCB. (2025). The deadly proliferation of synthetic drugs is a major threat to public health. <https://www.incb.org/incb/en/news/press-releases/2025/the-deadly-proliferation-of-synthetic-drugs-is-a-major-threat-to-public-health-and-is-reshaping-illicit-drugs-markets--says-the-international-narcotics-control-board.html>
6. UNODC. (2025). Emerging Drug Trends in 2025. <https://www.unodc.org/>
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025 yilgi farmon va qarorlari (narkojinoyatlarga qarshi dastur). <https://www.gazeta.uz> va boshqa rasmiy manbalar.
8. EUDA. (2025). Synthetic opioids trends. <https://www.euda.europa.eu/>